

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра економіки, права та управління бізнесом

РЕФЕРАТ

кваліфікаційної роботи

на здобуття освітнього ступеня магістра

зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»

за освітньою програмою професійного спрямування

«Економіка, планування та управління бізнесом»

на тему «Обґрунтування перспектив розвитку олійно-жирової галузі на
макрорівні»

Виконавець:

студентка факультету економіки та управління
підприємництвом

Монастирліу Юлія Іллівна _____

Науковий керівник:

к.е.н., доцент

Янковий Володимир Олександрович _____

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Олійно-жирова галузь є особливо важливою для України, тому що її ефективне функціонування має першочергове значення для забезпечення продовольчої та енергетичної безпеки держави, з одного боку, та економічної складової, з іншого боку. Це пов'язано з тим, що Україна сьогодні є одним з найбільших гравців на світовій платформі рослинних олій та займає лідируючі позиції за обсягами експорту олійних культур.

Проте, є моменти, які наразі потребують невідкладної уваги фахівців, такі як: зміна кліматичних умов, утилізація відходів від виробництва, технічне переоснащення, недостатність державних коштів та інші.

Отже, розвиток даної галузі вимагає пошуку шляхів підвищення рівня ефективності існуючих ресурсів, у зв'язку з чим особливої актуальності набувають аналіз тенденцій сучасного стану галузі та визначення перспектив розвитку.

Серед авторів, які займалися вивченням питання розвитку олійно-жирової галузі, є такі науковці як: Онищенко О. В., Снеткова А. В., Лозовський О. М., Макаренко О. Г., Заїнчковський А.О., Швед Т. В., Рудік Н. М., Феценко Н. М., Жадан Т. А., Казанджі А. В. та інші.

Метою кваліфікаційної роботи є аналіз стану олійно-жирової галузі, виявлення перспектив її розвитку та прогнозування майбутнього стану.

Завдання дослідження:

- дослідити олійно-жирову галузь та її розвиток в Україні;
- з'ясувати законодавчо-нормативне забезпечення галузі;
- проаналізувати сучасний стан олійно-жирової галузі України;
- провести оцінку стану розвитку галузі в світі та роль України в світовому просторі;
- виявити перспективи України як експортера олійно-жирових виробів;
- визначити проблеми та обґрунтувати шляхи підвищення ефективності функціонування олійно-жирової галузі в Україні;
- розробити прогноз розвитку олійно-жирової галузі України.

Об'єкт дослідження – олійно-жирова галузь, її стан та перспективи розвитку.

Предмет дослідження – обґрунтування та прогнозування перспектив розвитку олійно-жирової галузі.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань в роботі використовувалися наступні методи: аналіз і синтез; системний аналіз; табличний (графічний) метод; спостереження; порівняння; балансовий метод; метод побудови трендів; економіко-математичного моделювання.

Для розрахунку прогнозів розвитку олійно-жирової галузі були використанні наступні програмні продукти:

- Microsoft Excel – для розрахунку даних, представлених в табличній формі та побудови трендів;
- STATISTICA 7 від StatSoft – для прогнозування обсягу валового збору соняшника за допомогою виробничої функції Кобба-Дугласа.

Інформаційною базою проведеного дослідження слугували: статті з даної тематики спеціалізованих періодичних видань, законодавчі та нормативні акти,

аналітичні звіти, статистичні дані Державної служби статистики України (УКРСТАТ), асоціація виробників «Укроліяпром», інформаційно-аналітичне агентство «АПК-Інформ».

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (57 найменувань) та одного додатку. Загальний обсяг роботи становить 96 сторінок. Основний зміст викладено на 73 сторінках. Робота містить 13 таблиць, 25 рисунків, 6 формул та рівнянь.

Публікації та апробація результатів дослідження. За результатами здійсненого дослідження опубліковано статтю «Сучасний стан та перспективи виробництва соняшника в Україні» у збірнику наукових праць «Науковий вісник Одеського національного економічного університету».

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі *«Теоретичні аспекти олійно-жирової галузі в Україні»* розглядаються сутність основних понять, такі як галузь та галузева структура. Надається загальна характеристика олійно-жирової галузі та її розвиток в Україні. Досліджується законодавчо-нормативне забезпечення зазначеної галузі та його досвід в світовій практиці.

У другому розділі *«Дослідження та оцінка ринку олійно-жирових виробів в Україні»* проаналізовано сучасний стан олійно-жирової галузі України. Проведено аналіз олійно-жирової галузі світу та місце України в ньому. Розглянуто перспективи України як експортера олійно-жирових виробів.

У третьому розділі *«Прогнозування та перспективи розвитку олійно-жирової галузі України»* визначено основні проблеми олійно-жирової галузі в Україні та обґрунтовано шляхи підвищення ефективності її функціонування. Спрогнозовано розвиток олійно-жирової галузі України.

ВИСНОВКИ

Згідно законодавства України, під поняттям «галузь» слід розуміти сукупність усіх виробничих одиниць, які здійснюють переважно однакові або подібні види виробничої діяльності. В свою чергу галузева структура визначає склад галузей і співвідношення між ними та формується шляхом групування господарюючих суб'єктів в однорідні за своїм складом групи, пов'язані схожими функціональними характеристиками.

Традиційно галузі народного господарства поділяються на дві великі сфери: невиробничу сферу і сферу матеріального виробництва. Але, для більш детального опису економіки, в Україні сформован Державний класифікатор видів економічної діяльності.

Харчова промисловість є однією з найважливіших галузей промисловості України, а підприємства олійно-жирового комплексу входять до першої п'ятірки галузей харчової промисловості за обсягами виробництва та займає одне з

провідних місць у формуванні внутрішнього ринку продовольства та структурі валютних надходжень.

Протягом років незалежності олійно-жирова галузь в Україні пройшла в своєму розвитку декілька етапів - від занепаду до підйому. Прийнято вважати, що розвиток олійно-жирового комплексу України почався з прийняттям Закону України № 1033-XIV «Про ставки вивізного (експортного) мита на насіння деяких видів олійних культур» у 1999 р., в якому було встановлено експортне мито в розмірі 23 %. На сьогоднішній день ставка мита складає 10 %.

Такі заходи дозволили переорієнтувати структуру експорту олійно-жирового комплексу від сировинної до готової продовольчої продукції та зробити Україну світовим лідером з виробництва та експорту соняшникової олії.

Реалізація зовнішньоекономічної діяльності підприємств олійно-жирового комплексу передбачає відповідне організаційно-економічне забезпечення, де основна роль належить державі, яка зобов'язана створити відповідне правове поле як для забезпечення продовольчої безпеки так і для нарощення експортного потенціалу країни.

Законодавча база України на сьогоднішній день характеризується складністю, а іноді навіть і невизначеністю. Відкритим залишається питання щодо встановлення експортного мита на ріпак та сою, недосконалим є законодавче забезпечення обігу генномодифікованої продукції в Україні, негармонізованими є вітчизняні стандарти якості олійно-жирової продукції з міжнародними та європейськими виробниками, що особливо актуально в нинішніх процесах євроінтеграції України.

Олійно-жирова галузь України представлена 64 переробними підприємствами, 48 олієекстракційними заводами, включає 16 терміналів у 6 портах, має елеваторні комплекси та розбудовану логістику. Основу пропозиції ринку олієнасіння та виробництва олійно-жирової продукції формує три основні культури: соняшник, соя та ріпак, однак роль їх нерівнозначна. Виробництво олійних культур в Україні все ж таки більше зорієнтовано на соняшник, який складає переважну масу сировини для промислового виробництва.

Наразі в Україні соняшник залишається домінуючою олійною культурою, який має найвищу рентабельність серед основних видів продукції сільського господарства.

Збільшення виробництва та попиту на продукцію олійно-жирової галузі супроводжується жорсткою конкуренцією між підприємствами на внутрішньому ринку. Основною формою конкурентної боротьби є об'єднання підприємств та формування великих холдингів. Так, беззаперечним лідером з виробництва олійно-жирових виробів на території України є вертикально-інтегрована компанія «Кернел».

Взагалі виробництво насіння олійних культур характеризується високою концентрацією. Понад 80% світового виробництва сої отримують у США, Бразилії та Аргентині, а майже 90% світового виробництва ріпаку в країнах ЄС, Китаї, Канаді та Індії. Світові плантації олійних пальм майже на 90% зосереджені в Малайзії та Індонезії. Світове виробництво соняшнику зосереджено в ЄС, Україні, Росії та Аргентині (70%), а арахіс та бавовна - у Китаї, Індії та Пакистані (60%).

Якщо аналізувати структуру загального експорту продукції харчової промисловості, то на насіння олійних культур та олійну продукцію припадає майже половина від загального. За підсумками 2019 року Україна продовжує нарощувати свої обсяги експорту. Наразі соняшникова олія експортується понад у 90 країн світу. При цьому основним покупцем української соняшникової олії традиційно є Індія.

Варто зазначити, що незважаючи на щорічне зростання експорту олійних виробів, потреби внутрішнього ринку України забезпечуються у повному обсязі відповідно до заявок торговельної мережі. Споживається приблизно 10% виробленої соняшникової олії, та приблизно 90% її поставляється на експорт. Очікується, що у 2020/21 МР України залишиться світовим лідером з експорту олії соняшникової.

Наразі основними проблемами олійно-жирової галузі в Україні є: засуха, фальсифікація рослинних олій, дефіцит елеваторних потужностей та нераціональне використання відходів. Тому дуже важливо для розвитку ринку рослинних олій впровадження таких заходів: залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій та розробки спільних інвестиційних проєктів; впровадження системи управління якістю, яка б відповідала міжнародним європейським стандартам; вдосконалення системи регулювання нижньої і верхньої межі закупівельних цін; а також визначити стратегічні напрями для розвитку виробництва олійної продукції та створити механізм безвідходного виробництва на підприємствах.

Ще одним елементом на шляху розвитку зазначеної галузі є прогнозування. Прогнозування використовує різні методи, які допомагають знайти найоптимальніші напрямки економічного розвитку засобами математичного моделювання. Одним з таких методів є балансовий метод, сутність якого полягає в тому, що план розвитку регіону, галузі обґрунтовується шляхом попереднього складання балансів (матеріальних, трудових, фінансових), що включають у себе потреби господарства в ресурсах і джерелах задоволення цих потреб.

Олійно-жирова галузь, зокрема, рослинні олії, підпорядковується наступному балансовому рівнянню: виробництво = зміна запасів на кінець року + експорт + втрати, витрати на нехарчові цілі + фонд споживання – імпорт.

Прогнозування показників за балансовим методом показало, що агреговане виробництво рослинної олії в Україні у 2021 році, в порівнянні з 2019 роком збільшиться на 31,56% та складе 8213,6 тис т; при цьому, дефіцит запасів зменшиться до рівня -3,3 тис т; імпорт зросте до показника 283,1 тис т; експорт збільшиться на 20,42%, що складатиме 8000,9 тис т у 2021р; втрати та витрати на нехарчові цілі сягнуть значення 22,5 тис т, що менше в порівнянні з 2019 роком на 13,46%; при цьому також зменшиться фонд споживання рослинних олій (481,5 тис т, на відміну 505 тис т).

Окрім прогнозування обсягу виробництва рослинної олії, в олійно-жировій галузі окрему роль необхідно приділити саме прогнозуванню обсягу виробництва сировини, так як перше напряму залежить від другого. Тому, прогнозування обсягів виробництва соняшнику, є одним з найважливіших показників галузі, що потребують уваги спеціалістів.

За допомогою функції Кобба-Дугласа можна прогнозувати обсяги виробництва, оцінювати ефективність виробництва та використання окремих виробничих факторів, визначати можливість взаємозаміни факторів виробництва,

оцінювати масштаб виробництва та його вплив на ефективність виробництва, виявляти вплив НТП на процеси виробництва.

Аналіз виробничої функції Кобба-Дугласа показав, що найбільш вагомий вплив на валовий збір соняшнику здійснюють такі фактори, як розмір посівних площ та урожайність. Показник оплати праці в даній виробничій функції є не еластичним, тому на показник валового збору майже не впливає.

При цьому, точковий прогноз, проведений за допомогою програми STATISTICA, показав, що виробництво соняшнику в Україні у 2021 році сягне цифри 17649,099 тис. т, інтервальний прогноз показав відхилення даного показника на $\pm 428,472$ тис т, з вірогідністю 95%.

Даний прогноз підтвердив точковий прогноз розміру валового збору соняшнику на базі тренду експоненціального типу, який показав, що цей показник у 2021 р. буде складати 17763,622 тис т, що свідчить про високу точність отриманих показників.

АНОТАЦІЯ

Монастирліу Ю.І. «Обґрунтування перспектив розвитку олійно-жирової галузі на макрорівні».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» за освітньою програмою професійного/наукового спрямування «Економіка, планування та управління бізнесом». – Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2020.

Кваліфікаційна робота складається з трьох розділів. Об'єкт дослідження – олійно-жирова галузь, її стан та перспективи розвитку.

У роботі розглядаються теоретичні аспекти олійно-жирової галузі та її розвиток в Україні. Досліджено законодавчо-нормативне забезпечення галузі.

Проаналізовано сучасний стан олійно-жирової галузі України. Проведено оцінку стану розвитку галузі в світі та роль України в світовому просторі. Виявлено перспективи України як експортера олійно-жирових виробів.

Визначено проблеми та обґрунтовано шляхи підвищення ефективності функціонування олійно-жирової галузі в Україні. Спрогнозовано розвиток олійно-жирової галузі України.

Ключові слова: галузь, галузева структура, олійно-жирова промисловість, олійні культури, рослинні олії, посівні площі, урожайність, соняшник, безвідходне виробництва, прогнозування.

ANNOTATION

Monastyrliu Y. «Substantiation of prospects for the development of the oil and fat industry at the macro level».

Thesis for Master degree in specialty 076 «Entrepreneurship, trade and exchange activities» under the master's program «Economics, planning and business management». - Odessa National Economics University. – Odessa, 2020.

Thesis consists of three sections. The object of research is an oil and fat industry, the condition and prospects for this development.

The work considers the theoretical aspects of an oil and fat industry and its development in Ukraine. Legislative and regulatory basics of the industry has been studied.

The current condition of an oil and fat industry in Ukraine has been analyzed. An assessment of the form of development of the industry in the world and the role of Ukraine in the world. Perspectives of Ukraine as an exporter of an oil and fat products are revealed.

Problems and ways to increase the efficiency of the oil and fat industry in Ukraine have been identified and substantiated. The development of an oil and fat industry of Ukraine is forecasted.

Key words: industry, branch structure, oil and fat industry, oilseeds, vegetable oils, sown areas, yield, sunflower, waste-free production, forecasting.